

Cavanilles, dos-cents anys després

Enguany es compleixen dos-cents anys de la mort del botànic i naturalista Antoni Josep Cavanilles, precursor dels estudis geobotànics a Europa i un dels valencians més universals de tots els temps.

*Antoni Josep
Cavanilles*

Antoni Josep Cavanilles (1745-1804) és una de les figures cabdals de la història de la ciència i, possiblement, el científic valencià més universal de tots els temps. La seua vocació i la gran capacitat de treball i d'esforç personal el van convertir en el botànic més destacat del segle XVIII a l'estat espanyol i en un científic de prestigi internacional. Les seues obres, algunes de gran valor no solament botànic, sinó també social, han estat una referència obligada per als seus deixebles i successors.

Nascut a València i format a mig camí entre la capital valenciana i París, Cavanilles va començar estudiant filosofia i teologia. El fracàs en les oposicions a les càtedres de filosofia i matemàtiques el van portar a convertir-se en preceptor i, posteriorment, el 1772, en sacerdot. Precisament com a preceptor va marxar a París el 1777, acompanyant els fills del duc de l'Infantat, que havia estat nomenat ambaixador a França. A la capital francesa, on va passar més de deu anys, va aprendre pràcticament tot el que li calia sobre botànica i ciències en general. Els coneixements que va adquirir a París, els posaria en pràctica anys després en els coneguts viatges per la Península i en les obres que va publicar, algunes d'elles imprescindibles en l'estudi de la botànica.

La importància de Cavanilles, però, no sempre ha estat suficientment valorada.

Ara, amb l'objectiu de recuperar la seua figura i la seua passió per la ciència i pel País Valencià, la Universitat de València, conjuntament amb la Conselleria de Territori i Habitatge de la Generalitat Valenciana i la Reial Societat Econòmica d'Amics del País –de qui Cavanilles és soci d'honor–, han organitzat un seguit d'activitats que s'allargaran fins a final d'any i que serviran per a revisar l'obra i el paisatge d'aquest botànic il·lustrat.

Un cicle de conferències que ha reunit recentment a València experts en botànica i en la vida i obra de Cavanilles deixarà pas a un cicle d'excursions organitzat pel Jardí Botànic de la Universitat de València. Sota el lema "A la recerca de les passes de Cavanilles", les eixides guiades han començat per l'àqueducte de la Peña Cortada, a Xelva. Ara, queden les visites al Penyalgosa (20 de juny), la Font-roja (26 de setembre), la Vall d'Albaida (24 d'octubre) i el Fondó i el Palmerar d'Elx (21 de novembre). Tot, guiat per botànics i biòlegs que mostraran els secrets dels paratges que un dia va descobrir Cavanilles.

Paral·lelament, la Universitat té previst d'inaugurar pròximament una escultura dedicada al botànic, i ja prepara un itinerari pel Jardí Botànic per tal de conèixer les plantes descrites per Cavanilles. Un dels actes més importants de l'Any Cavanilles, però, serà la celebració el proper mes de setembre de la IV Conferència Internacional per a la Conservació de Plantes Europees Silvestres, més coneguda com a "Planta Europa". Aquesta plataforma europea d'administracions públiques i organitzacions no governamentals analitzarà a València la conservació de la flora silvestre del continent europeu. Quant a les publicacions, la Universitat té previst de fer una edició facsímil de la sèrie *Monadelphia*, que Cavanilles va editar a París, i ha anunciat que publicarà la biografia d'Alfonso Lorente, el primer director del Jardí Botànic de València. Alhora, la Reial Societat Econòmica d'Amics del País editarà l'obra *Icones* i recrearà el 80% de la gran biblioteca que tenia el botànic valencià.

L'aventura parisenc de Cavanilles. El Cavanilles explorador, excursionista i divulgador ha estat històrica-

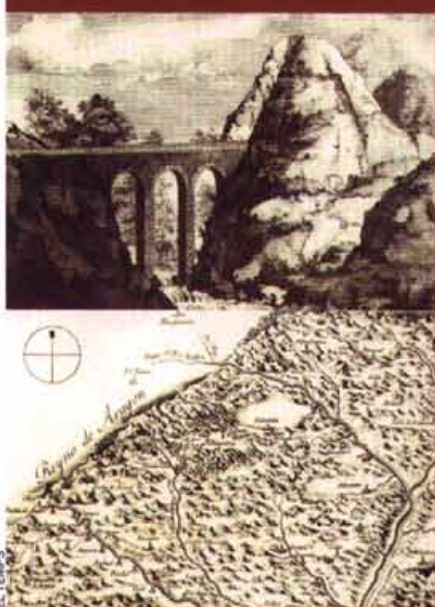
ment més conegut que no pas el Cavanilles estudiós, tot i que va ser aquesta faceta la que després el convertiria en una de les figures cabdals de la Il·lustració al nostre país. L'aprenentatge, però, no el féu a València, ni tan sols a Madrid, sinó a París, on va romandre des del 1777 fins el 1789. A la capital francesa, Cavanilles descobriria el seu interès i la seua passió per la botànica i escriuria algunes de les obres que el van consagrar posteriorment com a botànic de prestigi internacional.

El París que es va trobar Cavanilles, el París immediatament anterior a la Revolució Francesa de 1789, va ser el París de la Il·lustració, un món irreplicable per a la història de la humanitat, possiblement –i en paraules del biòleg i periodista Martí Domínguez– el més gloriós de la història de França. Una vegada establert a la capital, Cavanilles va començar a assistir a cursos de ciències naturals, de química, de mineralogia... I va visitar sovint el Jardin du Roi, el College Royal o la Academie des Sciences, algunes de les institucions més importants en matèria botànica.

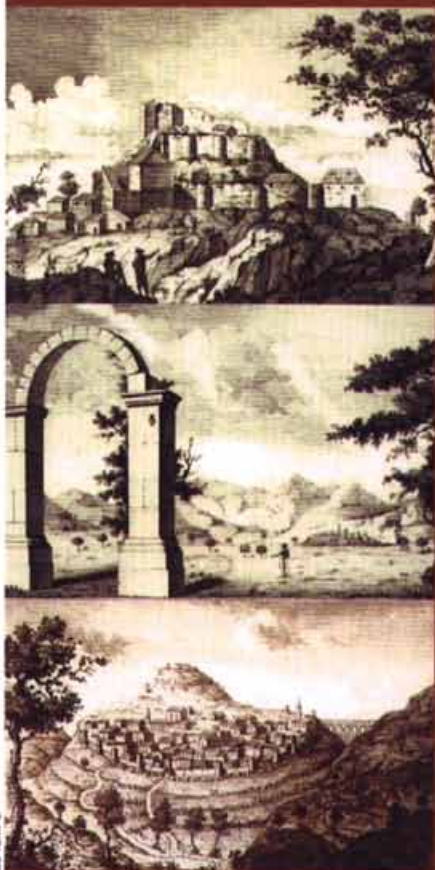
No va ser fins el 1781, però, quan va començar a cultivar-se seriosament en els estudis de botànica i quan va poder disfrutar del mestratge d'intel·lectuals del nivell d'Antoine-Laurent de Jussieu, Thouin, Lamarck o René-Luiche Desfontaines, amb els quals va adquirir sòlids coneixements. Tot, combinat amb nombroses excursions pel camp i pels diversos jardins parisencs, com ara els jardins de Trianon i Monnier a Versalles o de Saint Germain al mateix París.

Fruit de les xarrades, les excursions i la seua pròpia genialitat, van sorgir les primeres obres escrites. *Monadelphia*, publicada el 1785 i presentada davant de l'Academie des Sciences, recollia tot de pacients observacions i acurats estudis on descrivia un gran nombre de plantes, amb els dibuixos corresponents, entre les quals n'hi havia de procedents d'expedicions al Perú i a Xile. Del 1786 al 1789 publicaria a la capital francesa set volums més d'aquesta obra, tot i que va ser a Madrid on la va culminar, publicant els volums novè i desè.

La marxa de París amb el Duc de l'Infantat, el 1789, accelerada pels esdeve-

De dalt a baix, cinc de les moltíssimes il·lustracions de paisatges del País Valencià que va fer Antoni Josep Cavanilles. La Peña Cortada, el massís del Penyalgosa, Culla, Cabanes i Morella.

El Jardí Botànic de València porta avui el nom de Cavanilles, un dels seus principals impulsors. Després d'obrir aquest espai, Cavanilles va ser cridat per dirigir el Jardí Botànic de Madrid. La seua figura era molt reconeguda.

niments que van precedir la Revolució Francesa, van portar Cavanilles a Madrid. Poc després començaria el seu períple per bona part del territori valencià, que va durar del 1791 al 1793, analitzant i estudiant tot allò que es trobava pel camí, inclosos les penalitats del terreny, la meteorologia i les condicions pròpies de l'època. D'aquells viatges, descrits esplèndidament i amb tot luxe de detalls, Cavanilles va aconseguir el material per publicar la que és, possiblement, l'obra més coneguda del botànic valencià: *Observaciones sobre la historia natural, ge-*

ografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia, publicada en dos volums, el 1795 i 1797 respectivament. L'accessibilitat del seu contingut i el fet que està escrita en llengua vulgar l'han convertit en la més popular. L'obra conté una immensa quantitat de dades i constitueix una de les descripcions més acurades que mai s'han fet del País Valencià per la seua contribució en disciplines tan diverses com la botànica, l'agricultura, les ciències de la terra, l'economia, la demografia i fins i tot, també, l'arqueologia.

No gaire temps després, publicaria una altra obra clau, i, possiblement, la més important: *Icones et descriptiones plantarum quae autu sponte in Hispania crescunt, aut in hortis hospitantur* (Figures i descripcions de plantes que creixen de manera espontània a Espanya o que es troben als jardins). Editada en sis volums (el primer es va publicar el 1791), inclou una gran quantitat de plantes de la península Ibèrica, Amèrica, les Filipines i Austràlia, acompanyades de làmines dibuixades pel mateix Cavanilles i gravades per destacats artistes, molts d'ells valencians.

Va ser durant aquells anys que Cavanilles va participar –no directament, però sí activament– en la creació del Jardí Botànic de València, aconsellant l'aleshores rector de la Universitat, Vicent Blasco, i proposant estructures i instal·lacions semblants a les que ell havia conegut al famós Jardí des Plantes de París. Mentrestant, el 1801, el botànic va ser nomenat director del Jardí Botànic de Madrid, un càrrec que, d'alguna manera, reconeixia la seua trajectòria però només va poder ocupar tres anys (va morir el 1804).

Com a director del Jardí, Cavanilles va introduir notables millores, tant en l'aspecte científic com en el tècnic, i va realitzar un gran esforç en el terreny de la docència. No debades, la divulgació va ser una altra de les grans passions del botànic. "Si Cavanilles visquera ara –assegura el director del Jardí Botànic de València, Antoni Aguilera–, faria documents per a la televisió en lloc d'observacions."

Rosanna Melià